

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

**BİRİNCİ BÖLÜM
KARAR****İSMAİL UĞUR BAŞVURUSU**

Başvuru Numarası :2019/14623
Karar Tarihi :16/11/2022

Başkan : Hasan Tahsin GÖKCAN

Üyeler : Recai AKYEL
Selahaddin MENTEŞ
İrfan FİDAN
Muhterem İNCE

Raportör : Fatma Burcu NACAR YÜCE

Başvurucu : İsmail UĞUR

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, adli yardım talebinin reddedilmesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 7/5/2019 tarihinde yapılmıştır.

3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.

4. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

5. Bölüm Başkanı tarafından başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.

6. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık görüşünü bildirmiştir.

7. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı beyanda bulunmuştur.

III. OLAY VE OLGULAR

8. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ilgili olaylar özetle şöyledir:

9. Muğla Vergi Mahkemesi hâkimi olarak görev yapan başvuru hakkında Fetullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması üyeliği suçlamasıyla İzmir 14. Ağır Ceza Mahkemesinde (Ağır Ceza Mahkemesi) ceza davası açılmıştır. Ağır Ceza Mahkemesi, tutuklu olarak yargılanan başvuruçunun 1/10/2018 tarihinde 9 yıl hapis cezasıyla cezalandırılmasına ve tutukluluk hâlinin devamına karar vermiştir.

10. Ağır Ceza Mahkemesinin verdiği mahkûmiyet kararına karşı yapılan istinaf talepleri, İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 18. Ceza Dairesince (Bölge Adliye Mahkemesi) 22/2/2019 tarihinde esastan reddedilmiştir. Ret kararını başvuru temyiz etmiştir. Karar, Yargıtay 16. Ceza Dairesinin 17/12/2019 tarihli hükmüyle onanmıştır.

11. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu İkinci Dairesince başvuruçunun görevden uzaklaştırılmasına 16/7/2016 tarihinde karar verilmiştir. 24/8/2016 tarihinde ise başvuru, Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) Genel Kurulu kararıyla meslekten çıkarılmıştır.

12. Başvuru, Tekirdağ'da görev yapmaktayken Tekirdağ'daki bir banka şubesinden 30/4/2013 tarihinde 42.000 TL tüketici kredisi kullanmış; bu kredi karşılığında adına kayıtlı D. marka 2013 model aracını rehin olarak göstererek taşınır rehini sözleşmesi imzalamıştır.

13. Başvuruçunun kullandığı krediyi ödememesi nedeniyle hakkında Tekirdağ 1. İcra Müdürlüğünün 2016/1534 Esas sayılı dosyası ile takibe başlanmış, takip dayanağı olan taşınır rehininin paraya çevrilmesi yolu ile takipte ödeme emri gönderilmiş, 4/1/2017 tarihinde ödeme emrini tebliğ alan başvuru 9/1/2017 tarihinde Muğla 2. İcra Dairesi kanalıyla Tekirdağ 1. İcra Müdürlüğüne itirazda bulunmuştur. İtiraza istinaden İcra Müdürlüğüne 23/1/2017 tarihinde takibin durdurulmasına karar verilmiştir.

14. İtiraz dilekçesinde başvuru; söz konusu otomobil kredisini Tekirdağ İdare Mahkemesinin başkanı olarak görev yaptığı 2013 yılı Nisan ayında kullandığını, kredi borcunu düzenli olarak öderken 15 Temmuz 2016 tarihinde meydana gelen darbe girişiminden sonra HSK Genel Kurulu tarafından meslekten çıkarıldığını, mal varlığına konulan tedbir nedeniyle ve ceza infaz kurumunda olup çalışmadığını için borcunu ödeyemediğini, bu durumun beklenmeyen hâl, mücbir sebep olduğunu belirterek borcun ortadan kalktığını belirtmiştir.

15. Rehini alacağı için 25/4/2017 tarihinde banka tarafından Tekirdağ İcra Hukuk Mahkemesinde (Mahkeme) icra takibine itirazın kaldırılması davası açılmıştır. Dava dilekçesinde; başvuruçunun itiraz dilekçesinde borç ya da takip konusu alacakla ilgisi bulunmayan nedenler ve konulardan bahsettiği, başvuruçunun borcu olmadığı iddialarını yazılı belge ile ispatlamadığı, yaptığı haksız itirazın kaldırılmasına, takibin devamına, kötü niyetli davalının takip miktarından %20 az olmamak üzere icra inkâr tazminatına mahkûm edilmesine karar verilmesi talep edilmiştir.

16. Mahkeme 15/11/2017 tarihli kararında, başvuruçunun borçlu olmadığı iddiasını 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 68. maddesinde sayılan belgelerle ispatlayamadığını belirterek davanın kabulü ile itirazın kaldırılmasına ve asıl alacağın %20'sine isabet eden inkâr tazminatının başvuruçudan alınarak alacaklı bankaya ödenmesine karar vermiştir.

17. Karar, başvuruçuya 19/12/2017 tarihinde tebliğ edilmiş; başvuru 29/12/2017 tarihinde istinaf başvurusunda bulunmuştur. İstinaf dilekçesinde başvuru, itiraz dilekçesindeki iddialarını tekrarlayarak mücbir sebep nedeniyle borcu olmadığını ve Mahkemenin hukuki nitelendirmeyi hatalı yaptığını belirterek mahkeme kararının bozulmasını talep etmiştir. Başvuru ayrıca istinaf kanun yolu harç ve posta giderlerini karşılama imkânı olmadığını belirterek adli yardım talep etmiştir.

18. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 20. Hukuk Dairesi 14/3/2018 tarihli ara kararında adli yardım talebinin 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 334 vd. maddeleri uyarınca reddine karar vermiştir. Adli yardım talebinin reddine ilişkin gerekçenin ilgili kısmı şöyledir:

"... 6100 sayılı HMK.nun 336/2.maddesinde '..talepte bulunan kişi, iddiasının özeti ile birlikte, iddiasına dayandıracağı delilleri ve yargılama giderlerini karşılayabilecek durumda olmadığını gösteren mali durumuna ilişkin belgeleri mahkemeye sunmak zorundadır...' hususu düzenlenmiş ve hüküm altına alınmıştır.

HMK 334/1 maddesi gereğince gerçek kişiler adli yardımdan yararlanabilecek olup, aynı Kanununun 336/2 maddesinde talepte bulunan kişinin, iddiasının özeti ile birlikte iddiasını dayandıracağı delilleri ve yargılama giderlerini karşılayabilecek durumda olmadığını gösteren mali durumuna ilişkin belgeleri mahkemeye sunmak zorunda olduğu açıklandığından, dosyanın incelenmesinde davalının istinaf kanun yoluna başvuru dilekçesindeki '...meslekten ihraç edildiğim için ve şu anda tutuklu bulunmam nedeniyle herhangi bir gelirim bulunmamaktadır. Geçmişten gelen maddi bir birikimim de olmadığı için istinaf kanun yolu için gerekli harç ve posta gideri avansını karşılama imkanım bulunmadığından adli yardım talep etmekteyim..' şeklindeki beyanı ile adli yardım talebinde bulunduğu görülmüş ise de; adli yardım talebinde bulunan kişi hakkında yasada belirtildiği şekilde mali durumuna ilişkin herhangi bir belge sunulmadığı görüldüğünden, Dairemizde bu yolda kanaat oluşmadığından, davalının istinaf kanun yoluna başvuru dilekçesindeki istinaf başvurusu nedeniyle harç ve gider avansı yönünden adli yardımdan faydalandırılmasına karar verilmesi talebinin reddine dair... "

19. Başvurucu 12/10/2018 tarihli dilekçesinde; ceza infaz kurumunda tutuklu olduğu için mali durumunu ortaya koyacak bilgi ve belge sunma imkânının bulunmadığını, davasını vekille takip ettiremediğini, hâkimlik mesleğinden çıkarıldığı için ekonomik durumunun kötü olduğunu belirterek emanet hesabındaki para tutarını gösteren kantin fişini dilekçesinin ekinde sunmuş ve daha önce Danıştay ile Anayasa Mahkemesinin adli yardım taleplerini kabul ettiğini belirterek karara itiraz etmiştir.

20. İtirazı inceleyen İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 21. Hukuk Dairesi 23/10/2018 tarihli kararıyla itirazı reddetmiştir. Gerekçede başvurunun ekonomik durumunu gösteren herhangi bir kanıt ve belge sunmadığını, bu nedenle İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 20. Hukuk Dairesi Başkanlığının anılan kararında bir isabetsizlik bulunmadığını ifade etmiştir.

21. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 20. Hukuk Dairesi 19/12/2018 tarihli kararıyla adli yardım talebinin kesin olarak reddedildiğini belirterek istinaf başvuru ve karar harcı ile istinaf gider avansına ilişkin eksikliğin giderilmesi için dosyayı yerel mahkemeye iade etmiştir.

22. Mahkemece 16/1/2019 tarihinde istinaf harç ve posta giderlerini yatırması için başvurucuya bir haftalık kesin süre verilmiştir. Muhtıra 16/1/2019 tarihinde 121,30 TL istinaf yoluna başvurma harcı, 44,40 TL istinaf karar harcı, 100 TL istinaf gider avansı (dosyanın istinafa gidış dönüş posta masrafı, istinaf ilamının tebliğ gideri) olmak üzere toplam 265,70 TL'nin ödenmesi için başvurucuya tebliğ edilmiştir.

23. Başvurucu 28/1/2019 tarihli dilekçesi ile gerekli istinaf masraflarını yatırma imkânı olmadığını, adli yardım talebinin yeniden değerlendirilmesini ve dosyanın İstanbul Bölge Adliye Mahkemesine gönderilmesini talep etmiş; istinaf masraflarını yatırmamıştır.

24. Mahkemece 30/1/2019 tarihli ek karar ile adli yardım talebi hususunda Bölge Adliye Mahkemesince verilen kararın kesin mahiyette olduğu ve çıkarılan muhtıraya karşın istinaf harç ve posta giderleri yatırılmadığından istinaf talebinin reddine karar verildiği belirtilmiştir.

25. Ek karar, başvurucuya 13/2/2019 tarihinde tebliğ edilmiştir. Başvurucunun istinaf talebi, İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 20. Hukuk Dairesince 21/3/2019 tarihinde reddedilmiştir. Kararda, başvurucunun yasal sürede harç ve gider avansını tamamlamakla yükümlü olduğu ancak kendisine verilen sürede yükümlülüklerini yerine getirmediği ifade edilmiştir. Sonuç olarak Mahkemenin istinaf talebinin reddine ilişkin ek kararının yerinde olduğu gerekçesiyle istinaf talebi kesin olarak reddedilmiştir.

26. Ret kararı 24/4/2019 tarihinde başvurucuya tebliğ edilmiş, başvurucu 7/5/2019 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

27. 6100 sayılı Kanun'un 334. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

"Kendisi ve ailesinin geçimini önemli ölçüde zor duruma düşürmeksizin, gereken yargılama veya takip giderlerini kısmen veya tamamen ödeme gücünden yoksun olan kimseler, iddia ve savunmalarında, geçici hukuki korunma taleplerinde ve icra takibinde, taleplerinin açıkça dayanaktan yoksun olmaması kaydıyla adli yardımdan yararlanabilirler."

28. 6100 sayılı Kanun'un 336. maddesinin (1) ve (2) numaralı fıkraları şöyledir:

"Adli yardım, asıl talep veya işin karara bağlanacağı mahkemeden; icra ve iflas takiplerinde ise takibin yapılacağı yerdeki icra mahkemesinden istenir."

Talepte bulunan kişi, iddiasının özeti ile birlikte, iddiasını dayandıracığı delilleri ve yargılama giderlerini karşılayabilecek durumda olmadığını gösteren mali durumuna ilişkin belgeleri mahkemeye sunmak zorundadır."

29. 6100 sayılı Kanun'un 337. maddesinin (1) ve (2) numaralı fıkraları şöyledir:

"Mahkeme, adli yardım talebi hakkında duruşma yapmaksızın karar verebilir. Ancak, talep hâlinde inceleme duruşmalı olarak yapılır. Adli yardım taleplerinin reddine ilişkin mahkeme kararlarında sunulan bilgi ve belgelerin kabul edilmeme sebebi açıkça belirtilir."

Adli yardım talebinin reddine ilişkin kararlara karşı, tebliğinden itibaren bir hafta içinde kararı veren mahkemeye dilekçe vermek suretiyle itiraz edilebilir. Kararına itiraz edilen mahkeme, itirazı incelemesi için dosyayı o yerde adli yardım talebi yapılan hukuk mahkemesinin birden fazla dairesinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen daireye, son numaralı daire için birinci daireye, o yerde adli yardım talebi yapılan hukuk mahkemesinin tek dairesi bulunması hâlinde ise aynı işlere bakmakla görevli en yakın mahkemeye gönderir. İtiraz incelemesi neticesinde verilen karar kesindir. Adli yardım talebi reddedilirse, ödeme gücünde sonradan gerçekleşen ciddi bir azalmaya dayanılarak tekrar talepte bulunulabilir."

30. 6100 sayılı Kanun'un 339. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

"Adli yardım kararından dolayı ertelenen tüm yargılama giderleri ile Devletçe ödenen avanslar dava veya takip sonunda haksız çıkan kişiden tahsil olunur. Adli yardımdan yararlanan kişinin haksız çıkması hâlinde, uygun görülürse yargılama giderlerinin en çok bir yıl içinde aylık eşit taksitler hâlinde ödenmesine karar verilebilir."

V. İNCELEME VE GEREKÇE

31. Anayasa Mahkemesinin 16/11/2022 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Adli Yardım Talebi Yönünden

32. Başvurucu, bireysel başvuru harç ve masraflarını karşılayacak geliri olmadığını beyan ederek adli yardım talebinde bulunmuştur.

33. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Şerif Ay* (B. No: 2012/1181, 17/9/2013) kararında belirtilen ilkeler dikkate alınarak geçimini önemli ölçüde güçleştirmeksizin yargılama giderlerini ödeme gücünden yoksun olduğu anlaşılan başvurusunun açıkça dayanaktan yoksun olmayan adli yardım talebinin kabulüne karar verilmesi gerekir.

B. Mahkemeye Erişim Hakkının İhlal Edildiğine İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

34. Başvurucu; hakkında açılan davada, istinaf kanun yolu harç ve posta giderlerini karşılama imkânı olmadığından adli yardım talebinde bulunduğunu ve talebine dayanak olarak başka mahkemelerin adli yardım kabul kararlarını Mahkemeye sunduğunu, ceza infaz kurumunda bulunduğunu, Mahkemeye kabul edilebilir bir değerlendirme yapılmadan talebinin reddedildiğini belirterek adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

35. Bakanlık görüşünde; istinaf yoluna başvurulmasında var olan harç yükümlülüğüne ilişkin olarak başvurusunun adli yardım talebinin reddedilmesine dair sınırlamanın (müdahalenin) hakkın özüne zarar vermeyecek nitelikte ve orantılı olması, kamu yararının gerekleri ile bireyin hakları arasında kurulmaya çalışılan adil dengeyi bozacak şekilde birey aleyhine katlanılması zor külfetler yüklenmemiş olması gerektiğinin pek çok Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Anayasa Mahkemesi içtihatlarında vurgulanan bir husus olduğu belirtilmiştir. Somut olayın koşullarında başvurusunun mahkemeye erişim hakkına en az müdahale teşkil eden aracın seçilip seçilmediğine yönelik değerlendirmede, davanın esasının ilk derece mahkemesi tarafından incelendiği, davalı konumunda olan başvurucudan istenen nispi harcın yalnızca istinaf mahkemesine başvurma hakkını kapsadığı vurgulanmıştır. Dolayısıyla ilk derece mahkemesi tarafından davanın esasının incelendiği. 2004 sayılı Kanun'un 68. maddesi kapsamında değerlendirme yapıldığı ve davanın kabulüne karar verildiği, bu hususların mevcut başvuruda başvurusunun adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlal edilip edilmediği konusunda inceleme yapılırken Anayasa ve ilgili mevzuat hükümleri, Anayasa Mahkemesi içtihadı ve somut olayın kendine özgü koşullarının da dikkate alınmasının faydalı olacağı ifade edilmiştir.

36. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı beyanında başvuru formunda açıkladığı hususları tekrar ederek Bakanlık görüşünü kabul etmediğini belirtmiştir.

2. Değerlendirme

37. Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir."

38. Başvurucunun adli yardım talebinin reddedilmesi nedeniyle ekonomik gücü olmamasına rağmen istinaf kanun yolu harç ve posta giderlerini ödemeye zorlanması çerçevesinde dile getirdiği ihlal iddiaları adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkı başlığı altında değerlendirilmiştir.

a. Kabul Edilebilirlik Yönünden

39. Bakanlık, başvurunun davasının esasının ilk derece mahkemesi aşamasında incelendiğine dikkat çekerek başvurunun sadece istinaf kanun yoluna başvurmamasının sorun olmadığını ileri sürmüştür.

40. Anayasa Mahkemesinin içtihatlarında belirtildiği gibi adil yargılanma hakkı bir mahkeme kararına karşı üst yargı yollarına başvurabilmeyi güvence altına almamakla birlikte gerek suç isnadına bağlı yargılamalarda gerekse medeni hak ve yükümlülüklerle ilişkin yargılamalarda istinaf veya temyiz gibi kanun yollarına başvurma imkânı tanınmış ise bu kanun yolları yönünden de adil yargılanma hakkı kapsamındaki güvencelerin sağlanması gerekir (*Hasan İştin*, B. No: 2015/1950, 22/2/2018, § 37).

41. İstinaf hakkı çerçevesinde istinaf mahkemesinin davayı esaslan inceleme yetkisinin bulunduğu tartışmasız olduğundan istinaf aşamasında adli yardım talebinin reddi nedeniyle başvurunun mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin adil yargılanma hakkı kapsamında incelenebileceği açıktır. Diğer taraftan Anayasa Mahkemesi, adli yardım taleplerinin reddedilmesi üzerine yapılan başvuruların kabul edilebilirliği ile ilgili olarak *Famiye Beğim ve Mehmet Tahir Beğim* (B. No: 2017/21882, 10/2/2021, § 32) kararında değerlendirme yapmıştır. Anılan karardan ayrılmayı gerektiren bir durum bulunmadığından başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. Esas Yönünden

i. Müdahalenin Varlığı ve Hakkın Kapsamı

42. Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında, herkesin yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddiada bulunma ve savunma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla mahkemeye erişim hakkı, Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hak arama özgürlüğünün bir unsurudur. Diğer yandan Anayasa'nın 36. maddesine "*adil yargılanma*" ibaresinin eklenmesine ilişkin gerekçede, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde de güvence altına alınan adil yargılanma hakkının madde metnine dâhil edildiği vurgulanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni (Sözleşme) yorumlayan AİHM, Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasının mahkemeye erişim hakkını içerdiğini belirtmektedir (*Özbakım Özel Sağlık Hiz. İnş. Tur. San. ve Tic. Ltd. Şti.*, B. No: 2014/13156, 20/4/2017, § 34).

43. Mahkemeye erişim hakkı, bir uyumsuzluğu mahkeme önüne taşıyabilmek ve uyumsuzluğun etkili bir şekilde karara bağlanmasını isteyebilmek anlamına gelmektedir. Kişinin mahkemeye başvurmasını engelleyen veya mahkeme kararını anlamsız hâle getiren, bir başka ifadeyle mahkeme kararını önemli ölçüde etkisizleştiren sınırlamalar mahkemeye erişim hakkını ihlal edebilir (Özkan Şen, B. No: 2012/791, 7/11/2013, § 52).

44. Başvurucunun adli yardım talebinin reddedilmesi sonucu istinaf başvurusunun incelenmemesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkına müdahalede bulunulduğu açıktır.

ii. Müdahalenin İhlal Oluşturup Oluşturmadığı

45. Anayasa'nın 13. maddesi şöyledir:

"Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

46. Yukarıda anılan müdahale Anayasa'nın 13. maddesinde belirtilen şartları yerine getirmede müddetçe Anayasa'nın 36. maddesinin ihlalini teşkil edecektir.

47. Bu sebeple müdahalenin Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen ve somut başvuruya uygun düşen; kanun tarafından öngörülme, meşru bir amaç taşıma, ölçülülük ilkesine aykırı olmama koşullarına uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekir.

(1) Kanunilik

48. Başvuru konusu olayda adli yardım talebinin 6100 sayılı Kanun'un 334. ve devamı maddelerinde öngörülen şartların gerçekleşmediği gerekçesiyle Mahkemece reddedildiği anlaşılmıştır.

49. Mahkemenin 6100 sayılı Kanun'un 334. madde hükmünü esas alarak verdiği ret kararına göre yapılan müdahalenin kanun tarafından öngörülme ölçütünü karşıladığı sonucuna varılmıştır.

(2) Meşru Amaç

50. Anayasa'nın 13. maddesi temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasını, ilgili hak ve özgürlüğe ilişkin Anayasa maddesinde gösterilen özel sınırlandırma sebeplerinin bulunmasına bağlı kılmıştır. Anayasa'nın 36. maddesinde özel sınırlama nedeni düzenlenmemiştir. Anayasa'nın 36. maddesinde, adil yargılanma hakkı için herhangi bir sınırlama nedeni öngörülmemiş olmakla birlikte bunun hiçbir şekilde sınırlandırılması mümkün olmayan mutlak bir hak olduğu düşünülemez. Anayasa Mahkemesi kararlarında, Anayasa'nın başka maddelerinde yer alan hak ve özgürlükler ile devlete yüklenen ödevlerin özel sınırlama sebebi gösterilmemiş hak ve özgürlüklere sınır teşkil edebileceği kabul edilmektedir (AYM, E.2013/95, K.2014/176, 13/11/2014; AYM, E.2014/177, K.2015/49, 14/5/2015).

51. Yargı harçları, yargı hizmetinden yararlanılması karşılığında devlete ödenen katkı payını ifade etmektedir. Yargı harcı ödeme yükümlülüğü getirilmesiyle, bölünebilen bir kamu hizmeti olan yargı hizmetinden yararlananların bu hizmetin maliyetinin bir kısmına katlanması hedeflenmektedir. Bunun yanında yargı harcının abartılı, zorlama veya ciddiyetten yoksun taleplerin disipline edilmesi ve gereksiz başvuruların önüne geçilerek mahkemelerin meşgul edilmesinin önlenmesi amacına hizmet ettiği de açıktır. Öte yandan başvuru harç dışındaki yargılama giderleri karşılığında avans yatırımla yükümlü kılınmasının amacı ise yargılama sırasında yapılması zorunlu giderleri finanse etmektir. Bu giderlerin yargı hizmeti talep eden kişi tarafından karşılanması işin doğası gereğidir. Dolayısıyla başvuru harç ve diğer yargılama giderlerini ödemekle yükümlü kılınmasının mahkemeye erişim hakkının doğasından kaynaklanan ve anayasal açıdan meşru amaçlara dayandığı sonucuna ulaşılmıştır (*Famiye Beğim ve Mehmet Tahir Beğim*, § 45).

(3) Ölçülülük

52. Adli yardım talebinin reddedilmesi nedeniyle başvuru sahibinin mahkemeye erişimine getirilen sınırlamanın ölçülü olup olmadığı ve başvurucuya ağır bir yük getirip getirmediği hususlarının değerlendirilmesi gerekir.

(a) Genel İlkeler

53. Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında dikkate alınacak ölçütlerden biri olan ölçülülük, hukuk devleti ilkesinden doğmaktadır. Hukuk devletinde hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması istisnai bir yetki olduğundan bu yetki ancak durumun gerektirdiği ölçüde kullanılması şartıyla haklı bir temele oturabilir. Bireylerin hak ve özgürlüklerinin somut koşulların gerektirdiğinden daha fazla sınırlandırılması kamu otoritelerine tanınan yetkinin aşılması anlamına geleceğinden hukuk devletiyle bağdaşmaz (AYM, E.2013/95, K.2014/176, 13/11/2014).

54. Anayasa'nın 13. maddesinde yer alan ölçülülük ilkesi elverişlilik, gereklilik ve orantılılık olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. Elverişlilik öngörülen müdahalenin amacı gerçekleştirilmeye elverişli olmasını, gereklilik amaç bakımından müdahalenin zorunlu olmasını yani aynı amaca daha hafif bir müdahale ile ulaşılmamasının mümkün olmamasını, orantılılık ise bireyin hakkına yapılan müdahale ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin gözetilmesi gerekliliğini ifade etmektedir (AYM, E.2011/111, K.2012/56, 11/4/2012; E.2016/16, K.2016/37, 5/5/2016; *Mehmet Akdoğan ve diğerleri*, B. No: 2013/817, 19/12/2013, § 38; *Emrah Yayla* [GK], B. No: 2017/38732, 6/2/2020, § 68).

55. Gereksiz başvuruların önlenerek dava sayısının azaltılması ve mahkemelerin gereksiz yere meşgul edilmeksizin uyumsuzlukların makul sürede bitirebilmesi amacıyla belli yükümlülükler öngörülebilir. Bu yükümlülüklerin kapsamını belirlemek kamu otoritelerinin takdir yetkisi içindedir. Öngörülen yükümlülükler dava açmayı imkânsız kılmadıkça ya da aşırı derecede zorlaştırmadıkça mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği söylenemez (*Serkan Acar*, B. No: 2013/1613, 2/10/2013, § 39).

56. Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru kapsamında yaptığı değerlendirmelerde, mahkemeye erişim hakkının kural olarak mutlak bir hak olmayıp sınırlandırılabilirliğini, bu hususta devletlerin takdir hakları gereği bazı düzenlemeler yapabileceğini, bununla birlikte getirilecek sınırlandırmaların hakkın özünü zedeleyecek nitelikte olmaması, meşru bir amaç izlemesi, açık ve ölçülü olması ve başvuru üzerinde ağır bir yük oluşturulmaması gerektiğini belirtmiştir (*Mesut Güzel*, B. No: 2014/5876, 22/9/2016, § 31).

57. Tarafların dava açarken veya yargılama sırasında harç, gider avansı gibi yargılama giderlerini ödemek zorunda bırakılmasına yönelik düzenlemeler mahkemeye erişim hakkına müdahale oluşturmakta ise de abartılı, zorlama veya ciddiyetten yoksun talepleri disipline etmeye yönelik orantılı müdahaleler meşru görülebilir. Ancak bu sınırlamaların hakkın özüne zarar vermeyecek nitelikte, meşru bir amaca dayalı ve kullanılan aracın sınırlama amacı ile orantılı olması, kamu yararının gerekleri ile bireyin hakları arasında kurulmaya çalışılan adil dengeyi bozacak şekilde birey aleyhine katlanılması zor külfetler yüklememiş olması gerekir (*Özkan Şen*, §§ 61, 62).

58. Öte yandan temel hak ve özgürlükleri korumak öncelikle derece mahkemelerinin görevi olduğundan ve maddi olguları değerlendirmek noktasında Anayasa Mahkemesine göre daha elverişli konumda bulduklarından derece mahkemelerinin kararlarında gösterdikleri gerekçeler ölçülülük incelemesinde büyük önem taşır.

(b) İlkelerin Olaya Uygulanması

59. Başvuru konusu davada adli yardım talebinin kabul edilmemesi üzerine istinaf talebinin reddedildiği anlaşılmıştır.

60. Mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin ölçülülüğü bağlamında ilk değerlendirilmesi gereken husus *elverişlilik* kriteridir. Başvurucuların harç ve yargılama gideri ödemekle yükümlü kılınmasının gereksiz yere dava açılmasını önleme amacına ulaşılması yönünden elverişli bir araç olduğu açıktır (*Famiye Beğim ve Mehmet Tahir Beğim*, § 50).

61. Ekonomik ve sosyal durumları itibarıyla yargılama giderlerini ödeme gücünden yoksun olan kişilerin sözü edilen masrafları davanın başında veya herhangi bir aşamasında ödemekle yükümlü tutulmaları mahkemeye erişimlerini imkânsız hâle getirebilir veya önemli ölçüde zorlaştırabilir. Yukarıda açıklandığı gibi adli yardım kurumunun tarafların talep ve delillerini ileri sürme, iddialarını ispat etme imkânlarını kolaylaştırarak bu suretle yargısal sürece etkili bir şekilde katılımlarını sağladığı, böylece mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahaleyi daha dengeli hâle getirdiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında kanun yollarına başvurma açısından ödeme gücü olmayan kişilerin gerekli harç ve masraflardan muaf tutulmaları kanun yollarının etkin bir şekilde kullanılması açısından önemlidir.

62. Davanın açılması veya yargılama sırasında taraflardan birine yükletilen harç ve diğer yargılama masraflarının miktarı, ilgilinin ödeme kabiliyeti ve kısıtlamanın getirildiği dava aşaması mahkemeye erişim hakkı yönünden dikkate alınması gereken hususlardır. Bu açıdan *somut olay koşullarında* ölçülülük incelemesi yapılırken Mahkeme tarafından ödenmesi istenen harç ve yargılama giderlerinin başvuruca aşırı bir külfet yükleyip yüklenmediği, bu yükümlülüğün kaldırılmasının yolu olan adli yardımla ilgili verilen ret kararının gerekçesinin yeterli olup olmadığının da değerlendirilmesi gerektiği açıktır.

63. 6100 sayılı Kanun'un 336. maddesinin (2) numaralı fıkrasında adli yardım talebinde bulunan kişinin yargılama giderlerini karşılayabilecek durumda olmadığını gösteren mali durumuna ilişkin belgeleri mahkemeye sunmak zorunda olduğu belirtilmiştir. Ancak 6100 sayılı Kanun'un 334. maddesinde de adli yardım talebinde bulunanlar için öngörülen söz konusu zorunluluğun temel hak ve özgürlükler bağlamında her somut olayın özelinde kişilerin durumu dikkate alınarak değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Kuralda öngörülen bu

şartın bahsedilen durumlar dikkate alınmadan kategorik olarak uygulanması kişilerin mahkemeye erişimlerine ölçsüz bir sınırlama getirebilir.

64. Somut olayda başvuru; ceza infaz kurumunda olduğunu, çalışmadığını, herhangi bir gelirin ya da gelir getiren mal varlığının bulunmadığını, bu nedenle istinaf yoluna başvurusu için gerekli olan masrafları karşılama imkânından yoksun olduğunu ileri sürerek adli yardım talebinde bulunmuştur. Başvuru, adli yardım talebi ile ilgili olarak dosyaya ekonomik durumunu ortaya koyan bir belge sunmamıştır. Adli yardım talebine konu yargılamada başvurunun davalı olduğu, istinaf aşamasına kadar herhangi bir masrafta bulunmadığı ve davada vekil ile temsil edilmediği anlaşılmıştır.

65. Tüm bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde istinaf başvurusunun yapıldığı dönemde 265,70 TL'lik istinaf harcı ve gider avansının ceza infaz kurumunda olan ve hiçbir geliri bulunmayan kişi açısından istinaf kanun yoluna başvurusunu zorlaştıracak nitelikte bir miktar olduğu kabul edilmelidir. Adli yardım talebinin kabul edilebilmesi için gerekli olan belgelerin avukatla temsil edilmeyen ve gerekli belgeleri sunma konusunda fiili imkânsızlığı olan başvurunun ekonomik ve sosyal durumuyla ilgili olarak mahkemelerin Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) üzerinden ya da başka vasıtalarla gerekli belgeleri elde edebilmesinin mümkün olduğu gözetilmelidir. Dolayısıyla somut olayın özelliği dikkate alındığında ekonomik ve sosyal durumuna ilişkin belge ibraz etmediği gerekçesiyle başvurunun adli yardım talebi reddedilerek istinaf kanun yoluna başvurma imkânının ortadan kaldırılması suretiyle mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin gözetilen meşru amaca ulaşma bakımından gerekli ve orantılı olmadığı, başvurunun üzerinde aşırı bir yük oluşturduğu, bu açıdan müdahalenin ölçsüz olduğu anlaşılmıştır.

66. Açıklanan gerekçelerle başvurunun Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

3. Giderim Yönünden

67. Başvuru, ihlalin tespitine ve yeniden yargılama yapılması ile 20.000 TL tazminata karar verilmesi talebinde bulunmuştur.

68. Başvuruda tespit edilen hak ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmaktadır. Bu kapsamda kararın gönderildiği yargı mercilerince yapılması gereken iş, yeniden yargılama işlemlerini başlatmak ve Anayasa Mahkemesini ihlal sonucuna ulaştıran nedenleri gideren, ihlal kararında belirtilen ilkelere uygun yeni bir karar vermektir (*Mehmet Doğan* [GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018, §§ 54-60; *Aligül Alkaya ve diğerleri (2)*, B. No: 2016/12506, 7/11/2019, §§ 53-60, 66; *Kadri Enis Berberoğlu (3)* [GK], B. No: 2020/32949, 21/1/2021, §§ 93-100).

69. İhlalin tespiti ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılamanın yeterli bir giderim sağlayacağı anlaşıldığından tazminat talebinin reddine karar verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Adli yardım talebinin KABULÜNE,

B. Adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

C. Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

D. Kararın bir örneğinin mahkemeye erişim hakkının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için adli yardım talebinin reddi kararı yönünden yeniden yargılama yapılmak üzere İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 20. Hukuk Dairesine (E.2019/690, K.2019/677) iletilmesi için Tekirdağ İcra Hukuk Mahkemesine (E.2017/165, K.2017/496) GÖNDERİLMESİNE,

E. Başvurucunun tazminat talebinin REDDİNE,

F. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 16/11/2022 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.